

pád-házi szent királyok tisztelete, a „keresztyénség védőbástyája” gondolat. Refrénszerűen visszatért a keresztyénség egyetemes jellegének, illetve az ember kisebb közösségekhez tartozásának (család, nemzet) egyidejű hangsúlyozása.

Az egyház és a politika kapcsolatát taglaló vitacsoport *Szűcs Ferenc* teológiai professzor útmutatásai nyomán dolgozott, s amint hangsúlyozták, az egyházaknak a jelenben és a jövőben is nagy szerepe lesz a demokrácia kritikai megítélésében.

A *Berczky Ildikó* – *Nagy Péter* lelkészduó vezette „Egyház és ifjúság” tematikára szerveződött csoport a helyszínen végzett mikroszociológiai vizsgálat eredményeit dolgozta fel, majd értelmezte azokat. (84 értékelhető kérdőívet kaptak vissza.)

Külön-külön csoportokban beszélgettek a kistelepülések, a városi és cigánymisszió aktuális kérdéseiről, továbbá a gazdaság és etika bonyolult kapcsolatáról, illetve a keresztyén ember elkerülhetetlen dilemmáiról. A környezetvédelem egyre sürgetőbb figyelmeztetéseit és javaslatait *Karsay Eszter* lelkész duó irányításával gondolták végig a „zöld csoport” tagjai, míg mások *Bárdossy György* közgazdászt tudhatták beszélgető és vitapartnerüknek az értelmiség és egyház kapcsolatának vizsgálata közben. Az alkalmi jellegű vallásszociológiai munkaközösség *Riskó János* lelkész vezetésével áttekintette az 1930 és 1993 közötti adatokat, melyek a születési, keresztesítési, konfirmációi, esketési és temetési arányok változásairól tudósítanak, szót váltottak a falusi és városi vallásmosság különbségeiről, valamint az értelmiség kikerülhetetlen felelősségéről. *Szilágyi Ferenc* irodalomtörténész a magyar irodalom református vonulatát tekintette át a leendő pedagógusokkal együtt.

Végül e sorok írója a „Szent és profán a pedagógiában” címkéjű műhelybeszélgetést, vitacsoportot vezetve szociológiai és szociálpszichológiai vizsgálatok eredményeinek felhasználásával mutatott rá a mai magyar iskolarendszer diszfunkcionális pontjaira. Majd szépirodalmi művek felhasználásával is tarkított vita után jutottunk el a *Carl Rogers* (kongruencia, empátia, pozitív elfogadás) és *Erich Fromm* által javasolt (educere felszínre hozás, megelőlegezett bizalom, hit) fogalmak biblikus gyökereinek felmutatásához, vagyis a szeretet egyetemes nevelő erejéhez, s ennek kapcsán a mindnyájunkban rejtőzö Pygmalion felismeréséhez.

A záró táború nem csupán a szokványos helyi „ki mit tud” vetélkedő volt, hanem nagyívű utazás s szlavóniai magyarság énekbeli megidézésétől („A ganéjból, porból, sárból lám felemelél...”) a csángók különös, kedves, archaikus táncain át, a bukovinai székelyek tréfás, csipkelődő meséjéig.

Akik hét verőfényes, boldog, termékeny napot töltöttünk együtt, intellektuális és érzelmi ajándékok sorát hoztuk haza, a fentiekben túl bizonyára nehezen felejtjük az utolsó óra torokszorító búcsúszózatát, Anna gitározását, Berci furulyaszavát és meséit, Jóska okos kérdéseit, lankadatlan vitakedvét, tánctanári stílusát, Lidi brácsázását, Sándor termékeny kétkedését, Zsuzsa fuvoláját, éneklésre buzdító fáradhatatlan jókedvét.

Végre nem csupán emlékezni, koszorúzni, 50 év előtti, de ma is aktuális gondolatokat idézni mentünk Szárszóra a SDG Konferenciaterületére, hanem a szülők nemzedékének kényszerű távolmaradása után most már az unokák vehették birtokba a jövő felelősségteljes alakításának helyszínét és feladatát.

NAGY ATTILA

A „nyaraltatás pedagógusa”

Leveleki Eszter „felfedezte a nyaralás pedagógiáját. Ennek a mai napig nincs nálunk irodalma... a mi egész pedagógiánk – egy hasonlattal élve – a csengőszó pedagógiája, azaz a csengetéstől csengetésig közelíti meg a gyermeket” – írja *Schüttler Tamás*.

Rákos Péter szerint „Leveleki Eszter nyaraltatás-pedagógus. Számomra Ő fedezte fel, hogy a nyaraltatás koncentrált időszaka az évnek... nemcsak időtöltés, nemcsak szórakozás, hanem jelentős pluszt, koncentrált élményt adó tevékenység.”

Leveleki Eszter – akit egyszerűen Eszternek lehetett szólítani és nyugodtan lehetett tegezni – 74 évet élt. 1917-ben született, 1991. február 24-én halt meg; 1938-ban *Mérei Verával* kezdte meg a „vidám vakációknak” nevezett nyaraltatásokat *Bánkon*, ahol volt hegy, tó, erdő, meg minden, ami kell. Intézménye 1978-ban zárta be kapuit.

Az egész ügynek annyiban volt politikai felhangja, hogy – amennyire lehetett – *tartottak és tartózkodtak a (napi) politikától* (egyik „izmus” – sem a Horthy-, sem a Rákosi- korszaké – sem kedvezett a gyermekközpontú hallgatólagos tagadásnak, „kivonulásnak”) a hivatalos (felnőtt, szülői) társadalomból, az iskolapedagógia arcnélküli jellegtelenségéből – a hétköznapiságból (amiképpen igazi ünnepek is csak az Anna-bál és augusztus 20. voltak). Ők: a „bánkiak” mindig kilógtak a sorból. Erre is nevelte őket *Leveleki Eszter* (aki benne volt minden gyermeki ötletben, huncutságban – még az úszás közbeni táv-köp-ködésben is – sőt ezt meg is nyerte): mindenekelőtt legyenek önmaguk, adják – érzék el – legjobb formájukat; egyéniségük, egyéni képességeik maximumával kapcsolódjanak be a közösségbe és tegyék azt színésé (4-től 14 évesekig együtt nevelte-nyaraltatta őket, lányokat, fiúkat egyenesen – különben a vegyes-csoport-alkotás volt egyik legeredetibb mozzanata munkájának), merjenek vállalkozni, rizikót vállalni (1), tudjanak győzni és – ami nehezebb – ha úgy adódik, tudjanak „méltósággal” veszíteni is.

A könyv első 64 oldala a vele készült interjú; majd a bánkiak visszaemlékezési, vélekedési következik, meglepő objektivitással (az istenítéstől a „soha nem szerettem” elfordulásig).

65-66 visszemlékező között (akik közt *Schüttler Tamás* mellett ott találjuk *Ascher professzort, Mérei Verát, Tettamanti Editet, Trencsényi Lászlót, Kádárné Fülöp Juditot, Winkler Mártát, Forrai Katalint*) élénk és egyértelműen *aligha eldönthető vita* folyik arról, hogy „Pipecland (így hívták a nyaralók táborát) autokratikus, demokratikus, vagy laissez faire típusú volt-e (*Kurt Lewin* közismert tipológiájával élve). Egyesek ugyanolyan energikusan állítják, hogy demokratikus nevelés folyt, mint ahogyna mások „csordaszellemről”, durva hangnemről, rejtett tekintélyelvű manipulációról, és ismét mások az irányítás nélküli megengedő stílusról vallanak. Nehéz itt eligazodni. Az biztos, hogy *Leveleki Eszteren* kívül más felnőtt ott nem volt (talán még a kedves szakácsnő), ő maga pedig – amellett, hogy az idősebb szobafőnökönön keresztül tartotta kezében a nevelés-nevelődés „stratégiai” gyeplőjét – igen sok mindent megengedett. Itt lehetett szabadnak, gyermeknek lenni, játszani, érdeklődni, kérdezni, versenyezni, úszni, számháborúzni, enni, beszélgetni, fát vágni, kiválónak lenni, s a kicsikkel, a gyengékkel törődni; még káromkodni is – meghatározott körön belül. Szeszest italt fogyasztani nem. (A zsenitől a debiliség sok mindenkiféle volt ott – szándékosan. Amiképpen *Leveleki* pszichológus, pszichiáter, pedagógus és gyógypedagógus volt egy személyben.)

A pedagógia – és a pedagógia története – akkor és azóta is agyonhallgatta. Miért? Mert nem írt rendszeres neveléstant? Sőt: a hivatalos katedrapedagógiát olvasta ugyan, de többnyire megmosolyogta. Pedig zseniális pedagógus volt; egyike a legnagyobb magyar pedagógusoknak. De életműve nem könyvekben, hanem a nevelés gyakorlatában realizálódott. Betegágyánál vagy 50 volt bánki „gyerek”-látogató rendszeresen váltotta egymást. (2) *Nemesné Müller Márta* „Családi Iskolájában” három évig dolgozott.

1945-ben egy bombatámadásnál megsérült az egyik keze, majd *Belováry Burchard Erzsébet* óvodájába került.

1950-ben felmondó levelet kapott, s a „káderlapján” az állt: „szocialista emberek nevelésére alkalmatlan”. Nem leplezett tény, hogy Pipecland gyerekei általában tehető családokból kerültek ki; a nyaralás sokba került. És kétségtelenül volt elitista tendenciája is. Mindamellett, ha nem is szocialista, de humanista volt. 1958-ban közölték vele, hogy „félreértés történt” („Elég soká tartott” – jegyezte meg.) 1950-től 1962-ig nem kapott pedagógusi állást. Kendőfestésből, esőkabát-hegesztéstől tartotta fenn magát.

A pedagógia – úgymond – a *kis dolgok művészete*. Az apró dolgok fontosságára, megfigyelésére tanította *Nemesné Müller Márta* és *Mérei Ferenc*, a pszichológus. Igen: ha figyelmesen tanulmányozzuk a könyv mondanóját, lehetetlen észre nem vennünk a mikropszichológia, a szociálpeszichológia hatását, a „csoportdinamika” elvét, a „közösségek rejtett hálózatának” beütését. *Méreit* tisztelte, s az is őt.

Nem nevelni kell a gyermeket – mondta –, hanem vele éni. Aki nem tud reggeltől estig játszani a gyerekekkel, az ne nyaraltasson. A szülőket ritkán engedte látogatóba – bár hatásosan kommunikált velük. Nem azzal kezdeném – jelentette ki –, hogy ismerd meg a gyermeket, hanem azzal, hogy légy önmagaddal tisztában. Ezután következik a gyermek megismerésének a feladata. Ha egy kutat úrok, addig kell fúrnom, míg nem buzog belőle a víz. Azután már magára hagyhatom. Ugyanezt kell tenni a nevelésben is. Biztosítani kell az érdeklődés felkeltését és a kérdés lehetőségét (de nem kell okvetlenül direktbe válaszolni: meg kell teníteni a gyermeket keresni, kutatni, próbálni, kísérletezni). Nagyon fontos a játék, a mese, a humor!

Az első: minden emberben tisztelni kell az egyéniséget!

Ha egy pedagógus nem tudja kivívni a gyermek szeretetét vagy tiszteletét, az rossz pedagógus. Ha nem tisztelik: az csőd!

S a magánélete? Arra már nemigen maradt ideje. *Szép nő volt* – kézsérülése miatt, meg egyébként is némi gátlással, félnkséggel a másik nem irányában. Meg azután a pedagógusi elhivatottság minden mást elsöpört. A korai félnkség nyomán később meg már hagyta, hogy „elkessen”. Talán mégiscsak a laissez faire érvényesült? Hadd menjenek a dolgok úgy, ahogy éppen mennek...

JEGYZET

- (1) A bánki tó „gyilkos tó” volt – nyaranta 2-3 fulladással. Ő a gyerekeivel mindig úszott – sose volt baj (de szigorú szabályok igen). Egy 4 éves kisfiú dühösen elkezdett egy nála nagyobb baltával fát vágni. „Hagyjátok” – mondta az aggodalmaskodóknak. Neki lett igaza. A gyermek nem vágta meg magát. De megnyugodott. Az „eszi – nem eszi” tábla pedig azzal kecsegtette a mindenevőket, hogy a legjobból többször is kaphatnak. Eszter utálta a fanyalgást, az eleganciát, a kényeskedést.
- (2) Nevét hiába keressük az 1978-as Pedagógiai Lexikonban.

Nyugodtan tegezz (Leveleki Eszter pedagógiájáról). Összeállította, szerkesztette Farkas Endre, Bp. 1992. 171 p.

FALUDI SZILÁRD

Ki viszi át a kultúrát?

Csőd van, válság, van, recesszió van... Kilábolunk-e belőle, s mikor – ennek megítélésében egyre többen, egyre pesszimistább következtetésre jutunk., „Mondj valami jót!” – mondje barátom a telefonba, miután alaposan kibeszéltük magunkat Boszniáról, Solingenről, az ukrán atomtőzerőről. És akkor elmeséltem neki, hogy a hét végén Kunhegyesen voltam, a Weöres Sándor Gyermekszínház Fesztivál területi döntőjén, amelyen négy megye legjobb gyerekcsoportjai vettek részt.

Már az is csodaszámba megy, ha egy ilyen rendezvény létrejön. Ki ne tudná: a kultúra – még a hivatásos is – jóformán csak kalapozásból él, egyre laposabb az adakozók erszénye, egyre csappan az adakozó kedv is. S hát ezek „csak” amatőrök! S „csak” gyerekek! Már a megyei döntőket is nehezen sikerült összehozni. Rendezők-résztevők utolsó pillanatig nem tudták, lesz-e terem, szállás, étkezés. Lesz-e minderre pénz? A csoportok utolsó pillanatig bizonytalanságban voltak: csak maguk örömére dolgoztak-e (az se kevés!), vagy számíthatnak nagyobb megmérettetésre! Egy héttel korábban (!) a megyei döntőn vette hírét Kunhegyes ifjú (1988 óta) városa, hogy nincs gazdája a területi vetélkedőnek. Magára vállalta – s egyetlen hét alatt megszervezte. Nem is akárhogy! Ennek az eseménynek rég nem érzett, igazi fesztiválhangulata volt! Körültekintő szervezés, figyelmes lebonyolítás, egyszerű s mégis ünnepléses formai keretek – már magában „ez